

ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНИЙ АНАЛІЗ МЕРЕЖНО-ПОЛІАРХІЧНОЇ МОДЕЛІ УПРАВЛІННЯ СИСТЕМОЮ ОСВІТИ

Колесник О.О., здобувач ДОППО

Показано, що методологія мережної взаємодії дає можливість інтерпретувати управлінську діяльність в освітній царині як інтегрованість управлінських культури, стратегії і тактики. Доведено, що у межах цієї концепції управління освітніми процесами набуває проектно-орієнтаційної сутності у відповідності з загальним напрямом становлення постсучасних освітніх практик. Обґрунтовано, що найбільш масштабний вплив на систему управління освітою мережно-поліархічні концепції управлінських інновацій здійснюють через обґрунтування та моделювання процесів інформатизації в системі освіти.

Ключові слова: мережна парадигма управління, модернізація освіти, філософія освіти, поліархічне управління.

Актуальність проблеми. Мережні типи взаємодії соціальних суб'єктів відображають вплив процесу формування постсучасних соціальних практик у ході становлення інформаційного суспільства, який викликає до життя нові типи соціальних відносин, що ґрунтуються на методології горизонтальної поліархічної взаємодії. Мережна суб'єкт-об'єктна взаємодія значною мірою є альтернативою ієрархії управління, характерною для епохи індустріалізму. Переорієнтація управління освітою на потреби власного об'єкта вимагає розробки проблем впровадження поліархічних засад як у структурно-функціональну побудову системи освіти, так і в їх взаємовідносини з соціокультурним середовищем. На цій основі формується поліархічно-мережна модель (парадигма) управління, в основі якої знаходиться домінування горизонтальних управлінських зв'язків, процесуально-управлінська взаємодія всіх структурних компонентів та пріоритетність механізмів мережної саморегуляції з відсутністю чіткого поділу на суб'єкт та об'єкт управлінського впливу.

Аналіз досліджень і публікацій показує, що у сучасній філософії управління мережний підхід у широкому розумінні звичайно пов'язують з дослідження різноманіття зв'язків, що об'єднують учасників управлінського процесу. Мережні підходи до управлінської діяльності та процеси формування мережних форм взаємодій у сучасному соціальному управлінні

досліджуються у роботах П.Штомпки, Л.-Г.Маттсона, Н.Смелзера, К.Кука та інших фахівців. Передусім у центрі їх уваги знаходиться розробка питань соціального управління та управління ринковою економікою. Однак останнім часом все активніше досліджується можливість застосування горизонтально-мережних управлінських систем для реформування управління освітньою діяльністю і впровадження в ньому поліархічних принципів діяльності. Це пояснюється тим, що мережні управлінські моделі пов'язані з надзвичайно перспективним напрямом інновацій - подоланням одномірної ієрархічної побудови структурно-функціональної складової системи управління освітою.

Метою статті є розкриття філософського аспекту аналізу мережно-поліархічної моделі управління освітньою галуззю.

Світова практика засвідчує, що вирішення системних проблем управління освітою в умовах постійних соціальних змін можливе лише на шляху поєднання ієрархічного та поліархічного принципів у побудові управлінської діяльності. У сучасних умовах поліархічний принцип як основа структурно-функціональної побудови системи управління освітою не лише не поступається за своєю значущістю, а у багатьох компонентах уже домінує по відношенню до принципу ієрархії. Основні причини цього кореняться у характері соціальних процесів постіндустріального зразка і тих перевагах, які управління освітою отримує через впровадження поліархічних механізмів функціонування. До основних з них можна віднести:

1. Поліархія в управлінні освітою сприяє узгодженню принципів функціонування суб'єкта та об'єкта освітньої діяльності, оскільки відповідає природі соціально орієнтованого ринкового суспільства.

2. Упровадження поліархічних принципів в управління освітою сприяє переорієнтації галузі на потреби споживачів освітніх послуг та пріоритетність їхніх інтересів. У межах поліархічної концепції управління основне значення набувають зовнішні чинники освітньої діяльності, що формують горизонтальне динамічне поле взаємодій усіх її суб'єктів.

3. Поліархічний підхід до організації системи управління освітою забезпечує методологічну обґрунтованість концептуально-доктринальних засад прийняття та реалізації управлінських рішень. Одним з загальноновизнаних постулатів соціальної теорії є визнання в якості кінцевої причини будь-якого процесу суб'єкт-об'єктної взаємодії. Поліархічна модель управління є адекватною цій методології, оскільки конституює в якості системоутворюючого фактору управління освітою взаємодію всіх сторін освітнього процесу

4. Розширення впровадження принципів поліархічного управління в системі освіти підвищує його чутливість та гнучкість, демократичний потенціал шляхом формування системної мережі каналів зворотного зв'язку з об'єктом управління.

На нашу думку, реалізація самоврядного потенціалу освітньої сфери дійсно найбільш ефективна саме у мережній структурі кооперативних взаємозв'язків та взаємодій. Тут поєднуються як баланс повноважень і відповідальності, так і свобода маневру в процесі прийняття та реалізації управлінських рішень. Крім того, саме мережна парадигма управління найбільш відповідає нарощуванню потенціалу прямої демократії та максимізації участі освітніх суб'єктів в управлінні. Значною мірою мережна взаємодія інституціоналізованих формальних і неформальних освітніх суб'єктів відповідає демократичному ідеалу управління, зорієнтованому на ініціативу освітніх суб'єктів та ефективні форми контролю з їх боку по відношенню до органів управління.

Методологія мережної взаємодії дає можливість інтерпретувати управлінську діяльність в освітній царині як інтегрованість управлінських культури, стратегії і тактики; побудову і менеджмент всіх управлінських процесів, необхідних для організації суб'єкт-об'єктної взаємодії з метою створення системи горизонтальних зв'язків структурних компонентів системи управління освітою у відповідному соціокультурному оточенні. У межах цієї концепції управління освітніми процесами набуває проектно-

орієнтаційної сутності у відповідності з загальним напрямом становлення постсучасних освітніх практик.

Суть мережно-поліархічної методології полягає у тому, що управлінські процеси будь-якого типу розглядаються як мережа взаємовідносин. Мережі визначаються як набори взаємозв'язаних взаємовідносин обміну між суб'єктами та об'єктами управлінського впливу. При цьому обміни управлінськими впливами в одній ситуації взаємообумовлені обмінами в іншій ситуації, а набори мережних взаємодій постійно перетинаються, створюючи взаємопереплетену систему об'єкт-суб'єктних горизонтальних управлінських зв'язків, призначену для передачі управлінських впливів в усі сторони мережі. Оточення (середовище) одного обміну є складовою інших взаємовідношень, і всі вони так чи інакше поєднані один з одним. У цьому відношенні вся система управлінських трансакцій являє собою єдину мережу взаємопов'язаних взаємовідносин суб'єктів управління, оскільки в мережі фіксованого поділу на суб'єктів та об'єктів просто не існує. Будь-які стосунки цих суб'єктів «вкраплені» у структуру мережі і можуть розглядатися в контексті її характеристик та її змін, що є основою відповідності управлінських процесів соціокультурному середовищу їх протікання.

Взаємодії обміну координують діяльність, що здійснюється окремими структурними компонентами системи управлінських взаємовідносин. Таким чином, мережа горизонтальних управлінських взаємозв'язків конститується як структура управління соціальними відносинами, яку можна співставити з координацією через ієрархічне управління чи через стохастичні механізми управління дією ринку. Однак мережно-поліархічна система управління є синтетичним утвором, що поєднує чесноти всіх вказаних систем управління і позбавлена їх вад (2, с.221). Головним її досягненням у цьому відношенні є те, що мережа горизонтальних управлінських зв'язків допомагає поєднувати максимальну свободу та

варіативність поведінки учасників системи управління з максимальною управлінською визначеністю процесів обміну на рівні мережі загалом.

Крім цього, мережно-поліархічна система управління забезпечує ще кілька необхідних для постсучасної системи освіти якостей. Елементи мережі можуть вступати у різні види взаємодії, при яких виникають не лише управлінські обміни, а й системні адаптації, що надзвичайно важливо для здійснення реформ. У мережі існують не лише потоки управлінських месиджів, а й потоки інформації, фінансові, товарні та соціальні обміни. Таким чином, у поліархічно побудованій системі мережних взаємодій управлінські відносини перетворюються у комплексні акти взаємодії, які впливають на позиції всіх сторін, які беруть у ній участь. У цьому випадку управлінська взаємодія далеко не обов'язково має ініціюватися органами управління освітою і має процесуальну форму, а не форму разових трансакцій. Модель мережної взаємодії створює управлінські передумови формування системи освіти, в якій управлінські дії не є прерогативою державних службовців, а доступні для всіх громадян та освітніх суб'єктів. У ній інституціоналізоване управління набуває характеру взаємодії у соціальному контексті, основою якого є побудова системи партнерських відносин всіх освітніх суб'єктів.

У сучасних умовах мережно-поліархічні підходи до трансформації управління освітою проявляються у кількох системних інноваціях. По-перше, це формування механізмів соціального партнерства органів управління освітою та формальних і неформальних структур громадянського суспільства як освітнього, так і іншого характеру. По-друге, це інституційна перебудова механізмів управління освітою на основі пріоритетності самоврядних засад. По-третє, це використання інформаційно-комп'ютерних мереж для становлення електронного урядування у межах внутрішньосистемної організації освітньої діяльності.

У межах дихотомії самоврядування освітніх суб'єктів - державна бюрократія мережна парадигма управління стає концептуально-

управлінською основою реформування освітньої галузі в Україні, оскільки дозволяє обґрунтувати інновації у сфері взаємодії суб'єктів освітньої діяльності та органів державної влади, що поєднують цілісність управлінської системи з можливостями розкриття самоуправлінського потенціалу освітньої галузі. На нашу думку, розвиток системи освіти на всіх рівнях в Україні позбавиться багатьох проблем на основі використання мережно-поліархічних принципів організації управління.

Проте найбільш масштабний вплив власне на систему управління освітою мережно-поліархічні концепції управлінських інновацій здійснюють через обґрунтування та моделювання процесів інформатизації в системі освіти. У широкому розумінні ці процеси включають як застосування електронних технологій, так і комплекс системних змін у всіх компонентах управління галуззю, які забезпечують його нові управлінські здатності.

Мережна методологія є обґрунтуванням електронних інновацій в управлінні освітою в кількох аспектах. По-перше, їх технологічною основою є комп'ютерні мережі, які забезпечують новий інструментально-операціональний базис всієї системи взаємодії суб'єктів освіти та органів управління галуззю. По-друге, масове застосування комп'ютерної техніки створює можливість індивідуалізації суб'єкт-об'єктної комунікації в системі освіти, її неперервності, різновимірності та різноспрямованості, що надає управлінській взаємодії мережного характеру. По-третє, у межах самої організаційної структури управління освітою електронні технології стимулюють поширення поліархічних засад взаємодії, координаційні та реординаційні відносини, автономію окремих структур освітньої системи, урізноманітнення інформаційних потоків тощо. Це також сприяє поширенню мережних принципів взаємодії на внутрішньосистемні процеси управління освітньою діяльністю.

Інтегрованим виразом цих інноваційних змін є формування електронних електронного урядування у освітній царині. Електронна реорганізація управління є одним з аспектів управлінських інновацій. На

сьогодні в управлінській освітній практиці поширені три підходи до розуміння електронного урядування. Перший – це розгляд його як ефективного надання освітніх послуг за допомогою нових інформаційних технологій. Другий підхід сформульований в академічному середовищі технократичного характеру, де основною ознакою електронного урядування вважається організація високого рівня інформатизації, коли вся сукупність як внутрішніх, так і зовнішніх зв'язків і процесів підтримується та забезпечується відповідними інформаційно-комунікаційними технологіями. У цьому контексті електронне урядування в освітній царині може розглядатися як «система локальних інформаційних мереж та сегментів глобальної інформаційної мережі, яка забезпечує функціонування певних служб в режимі реального часу та робить максимально простим і доступним щоденне спілкування» [3, с.5.] Тобто мова йде про автоматизацію всіх внутрішніх процесів як освітньої установи, так і цілих освітніх систем, зорієнтовану на якнайкраще задоволення освітніх потреб їх споживачів. Таким чином, це інформаційно-технічне урядування в освіті, що виникає внаслідок використання можливостей, які виникають на основі комп'ютеризації та інформатизації управлінських процесів.

Обидва підходи об'єднані в межах розуміння електронного урядування як нової парадигми управління в епоху знань та інформаційних технологій. Тут присутнє і його визнання як однієї з інноваційних технологій урядування, і використання інформаційних технологій для організаційної трансформації управлінських комунікацій. Але до цього додається акцентування поширення нових принципів і підходів до урядування, яке супроводжується перебудовою усієї системи управлінських процесів та формуванням нової, постбюрократичної управлінської культури.

Електронне управління не зводиться лише до впровадження інформаційних технологій у діяльність освітніх установ та управлінських структур. Сфера електронного управління включає в себе нові методи керування освітньою галуззю, нові шляхи обговорення та прийняття рішень,

нові способи здобуття освіти та ознайомлення з громадською думкою, а також нові схеми організації та надання інформації і послуг. «Нові моделі суспільного управління орієнтовані на широке використання делегування повноважень щодо прийняття управлінських рішень і використання ... мережних структур управління. Відповідно нова парадигма підштовхує до організаційної трансформації» [1, с.10].

Відбуваються глобальні процеси упровадження електронного урядування, які включають і освітню сферу. У Європі з 1999 р. Комісія Євросоюзу здійснює програму Електронна Європа для інформатизації об'єднаної Європи. Організуються широкочастотні мережі з підключенням до них адміністративних органів, розробляються механізми взаємодії між загальноєвропейськими організаціями, що надають послуги населенню, основні послуги з 2004 р. функціонують у режимі on-line. Серед електронних систем, що функціонують в державному управлінні Європи, особливо виділимо загальнодержавні оптико-волоконні мережі в Італії та Швеції, широкополосну лондонську освітню мережу, що обслуговує всі 2700 шкіл міста, проект «Мережеве сьогодні Європи» під егідою Євросоюзу, спрямований на організацію роботи електронних ЗМІ з молоддю в галузі культури. Усі ці мережі мають пряме відношення до упровадження парадигми мережного управління в освіті на основі електронного урядування.

На нашу думку, реалізація стратегії електронного урядування у відповідності з європейськими стандартами має стати одним з провідних напрямів модернізації управління освітньою галуззю в Україні. Цінність електронного урядування для вітчизняної системи освіти полягає в тому, що воно дає змогу адаптуватися до ринково-постіндустріальних трансформацій суспільства, коли в умовах мережної системи соціальних відносин директивне управління втрачає пануючі ієрархічні позиції і стає одним із суб'єктів мережної взаємодії з іншими суб'єктами освітньої діяльності.

Висновки. Таким чином, становлення мережно-поліархічних взаємозв'язків у системі освіти не лише вирішує завдання інституціоналізації самоврядних механізмів громадянського суспільства, а й сприяє поширенню координаційних відносин у освітній системі. Ці два процеси є взаємопов'язаними, оскільки здійснюються в межах трансформації всієї системи суб'єкт-об'єктних зв'язків в управлінській сфері у міру становлення постсучасних соціальних та освітніх практик. Поліархічні моделі управління найбільше відповідають соціально орієнтованим ринковим відносинам та принципу пріоритетності потреб споживачів освітніх послуг. Для практики управління освітньою галуззю найбільше значення мають мережно-поліархічні моделі управлінської діяльності, розроблені в сучасному менеджменті, орієнтованому на ринкові відносини.

ЛІТЕРАТУРА

1. Баєв, В. Концептуальний аналіз електронного уряду та електронного урядування в контексті сучасних наукових розвідок / В.Баєв // Вісник ДСУ. – 2004. - №3.
2. Маттсон, Л.-Г. Взаимоотношения и сети / Л.-Г.Маттсон / Теория маркетинга / Под ред. М.Бейкера. – СПб.: Питер, 2002.
3. Шевчук, О. Інформаційне суспільство: бути чи не бути / О. Шевчук, О. Голобуцький. – К.: Атлант UMS, 2001.

ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГИЧЕСКИЙ АНАЛИЗ ПОЛИАРХИЧЕСКИ-СЕТЕВОЙ МОДЕЛИ УПРАВЛЕНИЯ СИСТЕМОЙ ОБРАЗОВАНИЯ.

Колесник О.О.

Показано, что методология сетевого взаимодействия дает возможность интерпретировать управленческую деятельность в образовательной сфере как интегрированность управленческих культуры, стратегии и тактики. Доказано, что в рамках этой концепции управление образовательными процессами приобретает проектно - ориентационную сущность в соответствии с общим направлением становления постсовременных образовательных практик. Обосновано, что наиболее масштабное влияние на систему управления образованием сетевые - полиархические концепции управленческих инноваций осуществляют через обоснование и моделирование процессов информатизации в системе образования.

Ключевые слова : сетевая парадигма управления, модернизация образования, философия образования, полиархическое управление .

THEORETICAL AND METHODOLOGICAL ANALYSIS OF NETWORK-POLYARCHICAL MODELS OF SYSTEM OF EDUCATION

Kolesnik O.O.

It is shown that the methodology of network interactions enables to interpret management activities in the educational field as integrity management culture, strategy and tactics. It is proved that within this concept takes control of the educational process design and orientation of essence under the general direction of becoming postmodern educational practices. Proved that the most massive impact on the network- management education polyarchical concept of innovation management is carried out through the study and modeling of information in the education system.

Keywords: network management paradigm, modernization of education, philosophy of education, polyarchical management.